

широко використовуються у виховних цілях без попередньої підготовки по добре знайомому сюжету казки, яку діти знають напам'ять. «Рукавичка», «Вовк та козенята», «Півник і двоє мишенят» – всі ці сюжети, що подобаються молодшим школярам, можуть розіграватися ними багато разів і не набридати.

Пантоміма дозволяє через рух, з'ясувати і пояснювати зміст і форму твору. Наприклад, читаючи казку «Мудра дівчина», вчитель пропонує комусь з хлопців показати, як «Бідний прийшов додому, думав, думав та й зажурився».

Активізуючи й розвиваючи мислення молодших школярів на уроках літературного читання під час опрацювання художніх творів різних жанрів, вчитель тим самим створює основу для розвитку у них творчої уяви, мовлення, збагачення активного словника, оволодіння мовленнєвою компетентністю. Проаналізовані прийоми є ігровими, вони допомагають глибше проникнути в зміст твору, викликають співчуття до героїв, стають засобом вираження власного ставлення до прочитаного.

Отже, використання інноваційних технологій у сучасній початковій школі позитивно впливає на засвоєння учнями навчального матеріалу, сприяє формуванню кожного школяра як творчої особистості.

Література

1. Білоконна Н. Дидактична гра на уроках літературного читання у 3 класі: [методич. посібник] / Н. Білоконна, В. Корольова. – Кривий Ріг : КП, 2014. – 79 с. **2. Білоконна Н.** Виховні можливості уроків літературного читання / Н. Білоконна, І. Кравцова, О. Павлик // Почат. школа. – 2015. – № 10. – С. 38–42. **3. Друзь З. В.** Формування творчої особистості учня в позаурочний час / З. В. Друзь, Н. І. Білоконна, З. М. Мірошник : [монографічний посіб.] – Кн. 2. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – 471 с. **4. Кравцова І. А.** Формування творчих здібностей в учнів 3 класу на уроках читання: [методич. посіб.] / І. А. Кравцова, К. О. Кузьменко. – Кривий Ріг : КП, 2011. – 60 с. **5. Савченко О. Я.** Методика читання в початкових класах / О. Я. Савченко. – Київ : Освіта, 2006. – 297 с.

УДК 373.3.091.2

Ніна Білоконна, Інна Кравцова

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ САМОПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ГРУПИ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ

Білоконна Н. І., Кравцова І. А. Шляхи підвищення ефективності самопідготовки молодших школярів в умовах групи продовженого дня.

Статтю присвячено проблемі професійного становлення вихователя групи продовженого дня. Авторами подано рекомендації щодо вдосконалення самопідготовки як важливого режимного моменту ГПД; схарактеризовано умови, дотримання яких не лише сприяє формуванню самостійності молодших школярів та забезпечує якісне виконання ними домашніх завдань, а й позитивно впливає на загальний розвиток кожного учня як особистості.

Налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії під час самопідготовки дозволить учням активно усвідомити важливість самостійного здобуття знань та формування на їх основі практичних умінь і навичок, зробить педагогічний процес у групі продовженого дня продуктивним і гармонійним.

Ключові слова: молодший школяр, домашні завдання, вихователь, група продовженого дня, самопідготовка, самостійність, умови ефективності роботи.

Белоконная Н. И., Кравцова И. А. Пути повышения эффективности самоподготовки младших школьников в условиях группы продлённого дня.

Статья посвящена проблеме профессионального становления воспитателя группы продлённого дня. Авторами предложены рекомендации относительно совершенствования самоподготовки как важного режимного момента ГПД; дана характеристика условий, соблюдение которых не только способствует формированию самостоятельности младших школьников и обеспечивает качество выполнения ими домашних заданий, но и положительно влияет на общее развитие каждого ученика как личности.

Установление субъект-субъектного взаимодействия во время самоподготовки позволит ученикам активно осознать важность самостоятельного получения знаний и формирования на их основе практических умений и навыков, сделает педагогический процесс в группе продлённого дня продуктивным и гармоничным.

Ключевые слова: младший школьник, домашние задания, воспитатель, группа продлённого дня, самоподготовка, самостоятельность, условия эффективности работы.

Belokonnaya N. I., Kravtsova I. A. Ways of increasing the effectiveness of junior pupils' self-preparation in the conditions of extended daycare groups.

The article deals with the problem of a professional development of a daycare group teacher. The authors have offered recommendations how to masters self-preparation as an important regime moment of the extended daycare group. They have also given the characteristic of conditions to promote the formation of junior pupils' self-dependence. The fulfillment of these conditions ensures the quality of homework and also influences positively upon the total development of each pupil as a personality.

Establishing the subject- subject interaction during self-preparation will allow the pupils to realize actively the importance of self-dependent gaining of knowledge and will make the pedagogical process in the extended daycare group more efficient and harmonious.

Key words: junior pupils, homework, teacher, extended daycare group, self-preparation, self-dependence, conditions of efficiency of work.

Положення про групу продовженого дня загальноосвітнього навчального закладу [4] визначає порядок організації навчально-виховного процесу, основні завдання групи продовженого дня, права й обов'язки учасників навчально-виховного процесу, організацію режимних моментів: організація учнів, виконання домашніх завдань (самопідготовка), проведення різних видів виховної роботи й активного відпочинку учнів.

Основними завданнями групи продовженого дня визначено організацію самостійної роботи учнів із закріплення й поглиблення знань, умінь і навичок, набутих на уроках; створення сприятливих умов для формування учнівського колективу та надання кваліфікованої допомоги учням у підготовці до уроків і виконанні домашніх завдань [4, с. 2]. Окрім того, значну увагу необхідно приділяти організації індивідуальної, групової та колективної роботи учнів; організації дозвілля школярів; формуванню у них ціннісних орієнтацій. Під час проведення режимних моментів забезпечувати учням емоційний комфорт, дбати про збереження та зміцнення їхнього здоров'я, формувати у школярів навички здорового способу життя, виховувати позитивне ставлення до суспільно корисної праці.

Проблеми організації навчально-виховного процесу у ГПД в умовах сьогодення знайшли висвітлення у багатьох наукових дослідженнях: педагогічне управління

самопідготовкою у групі продовженого дня, інноваційні підходи до планування роботи вихователя групи продовженого дня (Л. Москаленко); інтерактивні форми проведення самопідготовки в групі продовженого дня, організація дозвілля в ГПД (О. Лапко); години здоров'я в групі продовженого дня (А. Гладких.); фізкультурно-оздоровча робота в ГПД (Г. Переуда); орієнтовне календарно-тематичне планування роботи групи продовженого дня (І. Бех, Л. Кацинська, Г. Кудашева, А. Огородников); індивідуальний підхід до керівництва самопідготовкою молодших школярів (М. Анцибор). Водночас питання виявлення можливих шляхів покращення самопідготовки учнів в умовах ГПД досліджено недостатньо.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати різні підходи до трактування поняття «самопідготовка» в сучасній психолого-педагогічній та методичній літературі; розкрити зміст кожного структурного компонента самопідготовки в умовах ГПД; визначити роль вихователя у процесі самопідготовки учнів початкових класів; схарактеризувати можливі шляхи підвищення ефективності самопідготовки молодших школярів.

Сучасна початкова школа повинна забезпечити «утвердження особистісно зорієнтованої педагогічної системи, яка могла б реалізувати принцип дитиноцентризму в навчально-виховному процесі як відображення людиноцентристської тенденції розвитку суспільства» [3, с. 79].

У групі продовженого дня необхідно створити сприятливе педагогічно кероване середовище для організації навчальної діяльності учнів як єдиного процесу пізнання на уроці та під час самостійної роботи на самопідготовці. Особливо наголошуємо, що самопідготовка – не урок, тому поводження тут вільне, у разі потреби учні розмовляють пошепки, тихо підходять до педагога, коли потрібна індивідуальна допомога. Успішність навчальної роботи залежить від того, наскільки органічно пов'язані урочна й позаурочна діяльність учнів. Самопідготовка слугує показником роботи всіх суб'єктів навчальної діяльності на уроці та сприяє систематичному закріпленню та засвоєнню знань, набутих учнями на уроці. Крім того, вона відіграє значну роль у залученні учнів до роботи з книжкою, розвитку самостійності, вміння здобувати знання з різних джерел.

Головним механізмом залучення учнів до активної самопідготовки є явище інтеріоризації (перехід від зовнішнього у внутрішнє). Як зазначає академік І. Бех, нові виховні методи мають ґрунтуватися не на механізмі зовнішнього підкріплення (заохочення і покарання), а на рефлексивно-вольових механізмах, що апелюють, передусім, до самосвідомості та до свідомого творчого ставлення людини до норм і цінностей [1, с. 128]. Виходячи з цього, самим учням належить важлива роль у підвищенні результативності самопідготовки, зміцненні мотивації до закріплення набутих на уроці знань, визначенні послідовності самопідготовки з урахуванням вікових особливостей власних індивідуальних можливостей.

Сучасні науковці (М. Анцибор, Л. Москаленко та ін.) пропонують таке визначення ключового поняття: «*Самопідготовка* – це самостійна навчальна робота учнів із виконання домашніх завдань під керівництвом вихователя, диференційована за змістом і формами роботи» [2, с. 28]. О. Лапко під самопідготовкою розуміє «щоденне навчальне заняття учнів у ГПД, яке передбачає самостійну колективну й індивідуальну роботу» [2, с. 49].

Основна мета самопідготовки полягає в тому, щоб учити дітей самостійно виконувати домашні завдання, долаючи труднощі та відчуючи радість від навчання. Раціональна та методично правильна організація самопідготовки повинна сприяти збереженню здоров'я учнів, підтримці високого рівня функціонального стану їхнього організму впродовж дня.

Організація самостійної навчальної діяльності учнів в умовах ГПД регулюється за

допомогою взаємних контактів вихователя й учителя, вихователя і батьків. Однакові вимоги в класі, у ГПД і вдома – обов'язковий чинник успішної роботи з формування самостійності в навчанні.

Проведення самопідготовки у ГПД – найважливіший складник режиму дня, яка спирається на такі дидактичні вимоги:

- самопідготовка має бути цілеспрямованою, систематичною і проводитися в один і той самий час;
- завдання учні виконують самостійно;
- планується індивідуальна робота зі слабкими в навчанні дітьми;
- перевірка виконаних завдань проходить поетапно (самоперевірка, взаємоперевірка, перевірка вихователем).

Структуру самопідготовки більшість дослідників визначають так:

1. Підготовча робота – підготовча частина триває до 10 хвилин. У цей час необхідно створити належні гігієнічні умови в навчальному кабінеті (вологе прибирання, провітрювання, достатнє освітлення).

Підготовка учнів до самостійної роботи передбачає складання плану виконання домашніх завдань: з'ясовують зміст завдання, визначають головне в роботі, отримують консультації про необхідні посібники. Особливої ваги набувають *організаційно-дисциплінарні вимоги*, що позитивно впливають на формування та закріплення загальнонавчальних умінь і навичок учнів початкової школи. Потрібно звернути увагу учнів на необхідність дотримання дисциплінарних вимог:

а) правил заборони – *учень не повинен марнувати час на підготовку до самостійної роботи та на виконання домашніх завдань; порушувати тишу; відволікати товариша від роботи; займатися сторонніми справами; голосно розмовляти з товаришем чи вихователем; давати голосно консультації; несумлінно виконувати домашні завдання.* Дотримання цих правил дозволить забезпечити комфортну атмосферу самостійної навчальної праці молодших школярів під час самопідготовки;

б) правила дозволу – *користуватися різноманітними довідниками, словниками, картами, приладами; самостійно вибирати методи виконання завдання; у разі потреби пошепки звертатися за консультацією; надавати допомогу товаришам із дозволу вихователя; за прохання товаришів перевіряти їхні роботи, коли своє завдання виконано; виконувати додаткові завдання після основних.* Саме вони будуть для молодших школярів орієнтиром із засвоєння правил поведінки та дозволять їм успішно виконати різні види діяльності під час самопідготовки [2, с.30].

2. Організація самостійної роботи:

а) *вступна частина* – перевірка готовності робочих місць кожного учня, чіткий інструктаж роботи, визначення порядку виконання домашніх завдань (дозволити молодшим школярам самостійно обирати порядок виконання завдань, пояснити, чому бажано починати зі складніших та об'ємніших завдань), визначення часу для виконання кожного завдання;

б) *самостійна робота учнів* – це поєднання фронтальної, групової та індивідуальної роботи. Однією з основних проблем організації самопідготовки є проблема раціонального використання часу, що відводиться на виконання домашніх завдань. Тому доречно в класі мати годинник – це допомагає вихователю та школярам правильно розподілити час та використати кожну хвилину для виконання письмових і підготовку усних завдань. Дуже важливо, щоб учні швидко й повністю долучалися до роботи, уміли самостійно планувати послідовність дій і дотримувалися її.

Виконання домашніх завдань відбувається упродовж певного часу (у 1-му класі домашні завдання не задаються; у 2-му класі ця робота триває – 45 хвилин, у 3-му – 1 година 10 хвилин; у 4-му – 1 година 30 хвилин), який нормується Положенням про ГПД.

Швидко організувати учнів до роботи допоможе чітке дотримання початку й завершення самопідготовки; наявність усіх необхідних для занять приладів, підручників, словників; забезпечення порядку на робочому столі; економне й повне витрачання часу, відведеного на самопідготовку.

Особливої уваги педагога потребують учні 2-х класів, оскільки вони ще тільки вчаться самостійно працювати. Задля успішності їхньої самопідготовки необхідно широко використовувати пам'ятки з прописаним алгоритмом виконання завдань з різних навчальних предметів, давати зразки виконання завдань, вчити користуватися різними інформаційними джерелами (словниками, схемами, додатковими текстами тощо).

Успішність самопідготовки можна підвищити проведенням її у нетрадиційній формі (сюжетно-рольові ігри, проектна діяльність, подорожі, фантастичні вправи тощо). Так, наприклад, для закріплення загальнонавчальних умінь і навичок учнів в умовах групи продовженого дня доречними будуть такі сюжетно-рольові ігри:

1. «Сам собі вихователь» (пропонуємо учням самим бути для себе вихователем. Їхнє завдання – навчити самостійно працювати учня (себе). Тому потрібно нагадати учневі (собі) правила виконання домашніх завдань і стежити за їх дотриманням. У кінці самопідготовки треба буде оцінити роботу учня (себе).

2. «Видавництво» (у видавництво надійшло замовлення на створення посібника з виконання домашніх завдань. Потрібно представити зразки правильного виконання домашніх завдань. Редактор (вихователь) перевірить домашні завдання, виконані учнями, і вибере ті, які можуть слугувати зразками).

3. «Острів скарбів» (на острові скарбів пірати залишили скриньку зі скарбом (скринька стоїть на столі вихователя). Три ряди парт – *три команди шукачів скарбів*. Остання парта кожного ряду залишається вільною. На першій парті мають сидіти учні, які швидко впораються з домашніми завданнями. За командою вихователя учні починають виконувати завдання з одного предмета. Учні з першої парти по закінченні виконання завдання пересідають на останню парту й продовжують працювати над іншим завданням, а з другої парти учні сідають на першу, треті на другу і так далі. Перемагає та команда, учні якої швидше займуть свої початкові місця. Вони й отримують скарб. Обов'язково ураховується якість та охайність виконання завдань).

Щоденній роботі над удосконаленням графічних навичок молодших школярів якнайкраще сприятиме «Хвилинка краснопису», що проводиться в такій послідовності: створення мотивації до каліграфічного письма; розглядання та аналіз зразків письма у прописах; самоаналіз письма в зошитах та визначення літер, які потребують корекції; виконання індивідуальних вправлянь; виконання домашнього завдання; аналіз виконаної роботи. На дошці – *три правила*, які обов'язково потрібно виконувати:

1. Не розмовляти, бо це заважає іншим.
2. Потребуючи допомоги, підняти руку й спокійно чекати, поки вихователь підійде.
3. Зберігати правильну поставу під час письма.

Ефективним засобом розвитку когнітивної сфери молодших школярів під час самопідготовки в умовах ГПД є різноманітні уявні подорожі. Так, наприклад, *подорож Країною виконаних домашніх завдань* – це нова ситуація, яка викликає в учнів не лише позитивну емоційну реакцію (класна кімната перетворюється на місто Математика, селище

Граматики, заповідник Природознавство тощо), але й активізує пізнавальну діяльність, мотивує у них бажання швидко та правильно виконати завдання з одного предмета і отримати від консультанта-гіда дозвіл «переїхати» до наступного пункту. У кінці подорожі всі учні «відвідують» столицю України Київ (або цікаві місця рідного міста, музей, виставкову галерею тощо). Вихователь показує слайди, відеофільм, листівки, розповідає про визначні місця.

Цікавою для учнів буде і *Космічна подорож* (вихователь сповіщає, що отримано повідомлення про космічну катастрофу на Мильній планеті. Там почався нескінченний дощ і мильні жителі тануть, треба їх урятувати. Рятувальний космічний корабель вирушить на допомогу, але для цього необхідно точно розрахувати маршрут, зробити правильні обчислення – *учні виконують домашні завдання з математики*).

Тепер необхідно підготуватися до того, щоб навчити нашої мови інопланетян. Отже, потрібно виконати *домашні завдання з мови та читання*.

Для фізичної підготовки до подорожі виконуються фізхвилинки та паузи відпочинку.

Правильність виконання завдань оцінюється в парах, а потім доповідається головнокомандувачу (вихователю). Після успішної самопідготовки, «космічний корабель стартує», а екіпаж придумує план порятунку мильних людей від дощу).

Як бачимо, вихователь ГПД має величезні можливості для формування у молодших школярів загальнонавчальних навичок, виховання у них позитивного ставлення до навчальної діяльності, мотивації та підтримки бажання працювати індивідуально. Він сприяє вдосконаленню у школярів навичок планування навчальної роботи, розподілу сил і часу; розвитку уваги, пам'яті, мислення, мовлення; підтримує у них бажання знати більше, використовувати свої знання у практичній роботі.

3. Підведення підсумків – самоконтроль, взаємоконтроль, самооцінювання, взаємооцінювання, оцінка вчителя [2, с. 32]. На цьому етапі аналізується результативність роботи вихованців, виявляються сильні й слабкі сторони самопідготовки кожного учня, визначаються завдання перспективного розвитку для кожного молодшого школяра, який перебуває в умовах ГПД.

Отже, підвищення успішності самопідготовки молодших школярів в умовах ГПД полягає у створенні спеціальних педагогічних умов для забезпечення самореалізації вихованців: налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії, де учень активно усвідомлює важливість самостійного здобуття знань та формування на їх основі практичних умінь і навичок. Саме діалог робить педагогічний процес у групі продовженого дня продуктивним і гармонійним.

Завдання вихователя полягає в умінні так організувати самопідготовку, щоб в учнів була стійка мотивація до виконання домашніх завдань, зацікавленість і бажання виконати їх якнайкраще. Кожен школяр має щоденно відчувати хоча б незначний успіх, переживати радість досягнутого, прагнути до вищого результату.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : [підручник] / Іван Дмитрович Бех. – Київ : Либідь, 2008. – 848 с. 2. ГПД: вихователю на кожен день / упоряд. М. К. Голубенко. – Київ : Шкільний світ, 2012. – 120 с. 3. Педагогічні технології : теорія та практика: [навч.-метод. посіб.] / за ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава : АСМІ, 2006. – 342 с. 4. Положення про групу продовженого дня // Наказ 1012 МОН України від 06.11.2009.